

OCEŇOVÁNÍ PŘI PŘEMĚNÁCH OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ A DRUŽSTEV S VÝJIMKOU ZMĚNY PRÁVNÍ FORMY¹

Appraisalment at conversions companies with the exception of changes law forms

Hana Vomáčková

Přeměny obchodních společností a družstev s výjimkou přeměny ve formě změny právní formy jsou fakticky transakce s podniky zúčastněných společností. Jsou-li zúčastněné společnosti vzájemně nezávislé, jsou přeměny typu sloučení nebo splynutí současně klasickou podnikovou kombinací, tj. spojením dosud nezávislých jednotek do jednoho celku, a to jak ekonomického tak i právního (právníké osoby).

Přeměny se často uskutečňují mezi jednotkami, které jsou již hospodářsky a vlastnický spojeny a prostřednictvím přeměny dochází již jen ke spojení do jedné právníké osoby (viz fúze mezi ovládajícími a ovládanými osobami) nebo převod jmění na společníka, při němž se předpokládá, že již kapitálové spojení proběhlo minimálně na úroveň 90 % podílu ovládající osoby. Přeměny však nezahrnují jen procesy spojování podniků, ale i procesy opačné, tj. rozdělování se vznikem samostatných nových jednotek, popř. procesy rozdělení, ale současně hned se sloučením rozdělení vzniklé části podniku s podnikem jiné další jednotky. Přeměny jsou až na změnu právní formy spojovacími, rozdělovacími či kombinovanými transakcemi s podniky, ale formálně právně vystupují jako transakce se společnostmi, resp. jako transakce s podíly společníků v zúčastněných společnostech. Věcná – ekonomická podstata je v rámci právní úpravy těchto procesů zcela zakryta.

V současné době z tohoto hlediska považuji za velmi problémové následující zásadní oblasti:

- (a) **možnost přeceňování, které se promítá do účetnictví,**
- (b) **možnost volby způsobu přecenění bez jakýchkoli podmínek,**
- (c) **možnost volby ve způsobech vykazování v účetnictví zúčastněných jednotek.**

Ad (a) Možnost přeceňování při přeměnách, které se promítá do účetnictví, mělo bezpochyby své oprávnění v 90. letech minulého století. Účetní informace byly všechny na bázi historických cen, které se léta neměnily a ve vztahu ke skokové změně úrovně ocenění v ekonomické praxi byly zcela nevyhovující, omezovaly významně vypovídací schopnost účetních informací. V současné době je podle mého názoru situace výrazně odlišná. Většina přeměn se neuskutečňuje mezi nezávislými společnostmi, u nichž lze očekávat, že si smluvní strany mohou „ohlídat“ reálnost, objektivnost ocenění, ale mezi společnostmi propojenými (přímo i nepřímo), čímž objektivnost ocenění může být značně problematická a skýtá prostor pro zájmové oceňování a tím i pro manipulaci s účetními informacemi.

Ad (b) Přeceňování v rámci procesů přeměn (s výjimkou změny právní formy) je sice regulováno i současnou obchodně právní a účetní úpravou, ale regulace přecenění obchodního jmění, které se promítá ve spojení s účetní regulací do účetnictví, je možné pro fúze a klasické rozdělení se zánikem rozdělované společnosti za takto stanovených podmínek:

¹ Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného záměru *Rozvoj účetní a finanční teorie a její aplikace v praxi z interdisciplinárního hlediska* s registračním číslem MSM6138439903.

- zúčastnené spoločnosti majú právni formu akciové spoločnosti alebo spoločnosti s ručením omezeným,
- přecenění se týká pouze zanikající(ch) společnosti(í),
- nástupnická společnost bude pro společníky ze zanikající společnosti emitovat nové akcie nebo budou vznikat nové podíly. (viz např. § 73 ZPOSD).

ZPOSD všeobecně předpokládá, že ocenění obchodního jmění zajistí znalec (viz § 28 – 32 *Jmenování, odměňování a odvolání znalce* a § 73-75 *Ocenění jmění společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti*). Hledisko nezávislosti, resp. závislosti není předmětem úpravy. Až na výjimky není přímo stanoveno, ve kterých případech nelze přeceňovat s účinkem přecenění do účetnictví.

V případech rozdělení odštěpením jsou podmínky ještě zjednodušeny a odštěpené obchodní jmění je přeceňováno vždy, jsou-li zúčastnené společnosti v právní formě akciové společnosti nebo společnosti s ručením omezeným (viz § 254).

ZPOSD stejně jako dříve (do 1. 7. 2008) ObchZ jen určuje ocenění obchodního jmění, ale neupravuje způsob ocenění. Obchodněprávní úprava pouze požaduje, aby znalec ve své zprávě uvedl použité způsoby ocenění a důvody pro volbu toho kterého zvoleného způsobu ocenění (viz § 75 pro fúze). Z odborné literatury a posudků znalců realizovaných v praxi je známo, že existují různé oceňovací metody, jejichž použití a promítnutí výsledků do účetnictví je významně odlišné.

Ad (c) Přecenění podle současně platných účetních předpisů se může promítnout do účetnictví několika variantami:

1. ocenění podle § 27 odst. 1 a 2 se týká finančních aktiv a závazků, které se povinně přeceňují na reálnou hodnotu při každé účetní závěrce a promítá se do hodnoty dotčených položek majetku a závazků a ve vlastním kapitálu podle § 51 a § 52 vyhlášky 500:
 - (i) do položky *Oceňovací rozdíl (OR) z přecenění majetku a závazků* nebo
 - (ii) přímo do hospodářského výsledku běžného období,
2. ocenění reálnou hodnotou podle § 27 odst. 3 se týká položek majetku a závazků, které se mohou přeceňovat na reálnou hodnotu pouze při přeměnách. Promítá se podle § 54, § 54a a § 14a vyhlášky 500 do jednotlivých položek majetku a závazků a ve vlastním kapitálu do položky *OR z přecenění při přeměnách*,
3. ocenění obchodního jmění (resp. čistého obchodního majetku) společnosti – podniku jako celku podle § 24 odst. 3, písm. a) bod 1, s tím, že jednotlivá aktiva a závazky jsou nástupnickou společností převzata v původních účetních hodnotách. Výše přecenění se tak stává součástí vlastního kapitálu, obvykle opět v samostatné položce *OR z přecenění při přeměnách* a v aktivech pak v samostatné položce *OR k nabytému majetku* podle § 7, odst. 10 vyhlášky 500.

Všechny tyto tři způsoby přecenění aplikované při přeměnách se tedy projevují ve vlastním kapitálu:

a) **+, - aktiva, -, + závazky = VH nebo OR z přecenění majetku a závazků**

- položka z účtu 414 – *Oceňovací rozdíl z přecenění majetku a závazků*, nebo
- položka výsledku hospodaření běžného období, podvojně do jednotlivých položek finančních aktiv a závazků.

b) **+, - aktiva, -, + závazky = OR z přecenění při přeměnách**

- položka z účtu 418 – *Oceňovací rozdíl z přecenění při přeměnách s podvojným zobrazením* do jednotlivých položek aktiv a závazků přeceňovaných pouze při přeměnách.

c) **+,- OR k nabytému majetku = OR z přecenění při přeměnách**

- položka z účtu 418 – Oceňovací rozdíl z přecenění při přeměnách s dvojným promítnutím do korekční položky u dlouhodobých hmotných aktiv na 097 – Oceňovací rozdíl k nabytému majetku.

Zatímco varianta ad a) a ad b) vychází z přecenění jednotlivých aktiv a závazků podle majetkového ocenění použitého znalcem, varianta ad c) vychází z celostního ocenění znalcem, většinou na bázi tzv. výnosových metod. Jednotlivá aktiva a závazky pak zůstávají nepřeceněny.

Obecně z předpisů platných pro účetnictví by byla možná i varianta d), při níž by bylo použito jak celostní ocenění, tak přecenění jednotlivých aktiv. Důsledek tohoto přecenění by bylo možné vyjádřit takto:

d) **+,- přecenění aktiv, +,- goodwill = přecenění ve vlastním kapitálu.** Platná právní úprava s touto variantou jmenovitě při přeměnách nepočítá, ale ani ji nevyklučuje.

Použití té které varianty přecenění v souvislosti s přeměnami je dnes založeno na dohodě obsažené v projektu přeměny. V podstatě je zde zúčastněným jednotkám poskytnuto široké právo volby, které pochopitelně vede k různým metodám zobrazení v účetnictví a v podstatě k velmi problematické srovnatelnosti účetních informací o výchozí finanční situaci nástupnické/nástupnických účetní jednotek. Hranice mezi korektním a nekorektním použitím různých způsobů ocenění a různých způsobů jejich vykazání je velmi nezřetelná a v praxi je dán prostor pro manipulaci s účetními informacemi.

V rámci zpracování položek z konečné účetní závěrky na zahajovací rozvahu je při platné účetní úpravě v ČR otázkou uznání a vykazání rozdílů, které vzniknou přeceněním. Dalo by se předpokládat, že přecenění, které je vyvoláno přeměnou, by mělo být obsaženo stejným způsobem jak v konečné účetní závěrce, tak v zahajovací rozvaze. Informace, že určitá hodnota uznaná a vykázaná v účetnictví vznikla přeceněním, je velmi důležitá. Tato hodnota vznikla přeceněním v určitém okamžiku. Informace o tom, jak se tato hodnota bude vyvíjet v budoucnosti, je velmi důležitá. Buď bude nástupnická jednotka hospodařit tak, že se hodnoty vzniklé přeceněním potvrdí, nebo naopak se vyvrátí, zejména když bude po prvním zvýšení hodnoty aktiv vlivem přecenění nutno uznat a vykázat případné znehodnocení. Proto v případě, že přecenění promítáme podle platných předpisů již do konečné účetní závěrky, by bylo zapotřebí položky vzniklé přeceněním uznat i v zahajovací rozvaze. Tento požadavek je podle platných předpisů plněn jen částečně:

- Pokud se přecenění na reálnou hodnotu zobrazuje přímo do výsledku hospodaření běžného období, tak zůstane skryto v této položce. Proto výsledkové zobrazení rozdílů z přecenění je možné jen u krátkodobých aktiv, popř. závazků, u nichž je větší pravděpodobnost, že jejich předjímání bude následujícím vývojem v dalším účetním období potvrzeno.
- U přecenění vykazovaného do vlastního kapitálu rozvahově by bylo žádoucí kontrolovat, zda se rozdíly z tohoto přecenění v dalším vývoji z dlouhodobého hlediska potvrdí nebo vyvrátí. Rozvahové přínosy z přecenění by měly být dále korigovány v kontextu s použitím, spotřebou, zánikem aktiv a závazků, jejichž přeceněním vznikly. Tento přístup je v českém účetnictví respektován. Rozvahová položka fondu z přecenění majetku a závazku s oficiálním názvem 414 - *Oceňovací rozdíl z přecenění majetku a závazků* je v následných obdobích korigována podle užití přeceněných položek aktiv a závazků (viz § 51, § 52, § 53, § 53a vyhlášky 500).

- Poněkud odlišný přístup je na bázi vyhlášky 500 a ČUS 011 *Operace s podnikem* uplatňován u fondu z přecenění při přeměnách, jehož oficiálním názvem je 418-*Oceňovací rozdíl z přecenění při přeměnách*. Samostatné vykazování je akceptováno podle § 54 vyhlášky 500 a vlivem ustanovení v § 14a vyhlášky 500 v konečné účetní závěrce. Podle § 14a odst. 1 vyhlášky 500 lze v zahajovací rozvaze hodnotu tohoto fondu z přecenění – oceňovacího rozdílu z přecenění při přeměnách - rozdělit mezi jednotlivé položky vlastního kapitálu, a to **v souladu se zvláštními právními předpisy a s příslušným projektem přeměny**. Takto formulované ustanovení dovoluje použít OR z přecenění při přeměnách na zvýšení základního kapitálu, na úpravu kapitálových fondů, rezervních fondů a není vyloučeno použití tohoto fondu z přecenění i na „dotaci“ nerozdělených zisků minulých let. Tato poslední varianta je z krátkodobého hlediska velmi problematická. Svádí ke snaze akcionářů tyto nerealizované zisky obsažené v nerozděleném zisku minulých let rozdělit – vyplatit, aniž by se čekalo, zda se hospodařením nástupnické jednotky potvrdí nebo naopak vyvrátí. V této souvislosti se v praxi vyskytuje námitka, že sledování použití aktiv a závazků přeceněných jen při přeměnách a tomu odpovídající korekce tohoto fondu z přecenění by byla velmi pracná. Takže je lepší tento fond hned přerozdělit v souvislosti s projektem, v němž má být určena struktura vlastního kapitálu, která přechází ze zanikající společnosti na nástupnickou společnost. **Následné efektivní nebo neefektivní hospodaření nástupnické společnosti ovlivní prostřednictvím výsledku hospodaření celkovou výši kapitálu nástupnické společnosti správně**. To je sice pravda, ale není už dále dostupná informace o tom, zda se přecenění uskutečnění v okamžiku přeměny skutečně potvrdilo, nebo nepotvrdilo. V podstatě **dochází ke ztrátě důležité podrobné informace a je získávána jen informace o celkovém vývoji vlastního kapitálu**.

Abstrakt

Oceňování a způsoby zobrazování v účetnictví při přeměnách obchodních společností jsou značně variabilní a komplikované. Zakládají možnost zneužití a vedou k nižší srovnatelnosti účetních informací.

České normy pro účetní řešení přeměn obchodních společností by měly omezit rozpornost dosavadní úpravy, která vede k nekontrolovanému právu volby, zejména na bázi ČUS a vyhlášky 500. Měly by více ctít předpoklad přednosti věcného obsahu před právní formou transakce, dále předpoklad opatrnosti a požadavek věrohodného zobrazení reality v účetnictví, a to ve třech směrech:

- a) možnost přeocňování – zda vůbec,
- b) možnost volby oceňovacích metod,
- c) možnost volby metod účetního vykazování.

KLíčové slová: Reálná hodnota, účetní hodnota, fond z nového ocenění, goodwill, oceňovací rozdíl k nabytému majetku, konečná účetní závěrka, zahajovací rozvaha, účetní metoda koupě, účetní metoda nové jednotky, účetní metoda spojení podílů.

Summary

Text summary Czech standards for accounting solution conversions entities would have had restrict inconsistency of the actual regulation that leads to uncontrolled right election, especially on base Czech accounting standards. Standard specifications would have had more

reverse principle preferences matter - of - factual content before law form operation, namely in three directions:

- a) Feasibility overvaluation – if on the whole,
- b) Possibility election valuation methods,
- c) Possibility election methods accounting embody.

Key words: Fair value, book value, gains of new measurement, goodwill, difference of measurement, special purpose financial reports, open balance sheet, purchase method, new starts method, pooling of interest method.

Použitá literatura

- [1] Vomáčková, H.: Účetnictví akvizicí, fúzí a jiných vlastnických transakcí. 4. Aktualizované a přepracované vydání, Bova Polygon. Praha 2009, ISBN 978-80-7273-157-2
- [2] Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví v platném znění, Vyhláška 500/2002 Sb., v platném znění, ČUS 011 – Operace s podnikem v platném znění
- [3] Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev

Kontakt

Hana Vomáčková, Prof. Ing., CSc., katedra účetnictví a auditingu VŠE v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 00 Praha 3, vomackov@vse.cz